

ФОРСАЙТ-ДОСЛІДЖЕННЯ: ПУТІВНИК
(II квартал 2024 року)*

Форсайт – це інструмент системного осмислення майбутнього, який дозволяє виявляти тенденції та тренди, прогнозувати їх вплив на суспільні відносини. Цей путівник спрямований на підвищення прогностичних спроможностей органів державної влади України.

Путівник містить інформацію щодо актуальних питань, на яких зосереджена увага закордонних й українських дослідницьких форсайт-установ та організацій, і висвітлює результати аналізу ключових тенденцій, викликів і політичних рішень, з якими, ймовірно, зіткнуться Україна та світ у майбутньому.

У цьому випуску Путівника наведено огляди досліджень, що опубліковані в Європейській системі аналізу стратегій та політики у II кварталі 2024 року, які стосуються геополітичної ситуації у світі, глобальної співпраці, розвитку ЄС, наслідків вступу України до ЄС тощо.

Для ознайомлення з Путівником перейдіть за посиланням:

<https://padlet.com/rservvru/2024-x9naxrx8p771qcnc>

ЗМІСТ

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ (ОЕСР)	4
Модернізація доступу до стратегій, технологій та даних соціального захисту в країнах ОЕСР.....	4
II. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (ЄС)	5
Глобальні тенденції до 2040 року: вибір майбутнього Європи	5
Турецькі карти у світі: підвищення ставок.....	6
Нова динаміка, що визначає світову політику	7
Загальноєвропейський добробут: обґрунтування, фінансування та управління	8
На шляху до сталих продовольчих систем: аналіз політичних заходів ЄС, що встановлюють вимоги до екологічної сталості.....	9
III. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ООН)	10
Звіт про фінансування сталого розвитку за 2024 рік: Фінансування розвитку на роздоріжжі.....	10
IV. НЕЗАЛЕЖНІ ІНСТИТУЦІЇ	11
Вплив потенційного вступу України на ЄС	11

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ (ОЕСР)

Модернізація доступу до стратегій, технологій та даних соціального захисту в країнах ОЕСР¹

Видавець: ОЕСР.

Сфери: соціальна політика, демографічна політика, врядування.

Ключові слова: добробут населення, соціальний захист, цифровізація державних послуг, державна підтримка.

Цей звіт є частиною програми ОЕСР «Майбутнє соціального захисту», що реалізується під наглядом Комітету ОЕСР з питань зайнятості, праці та соціальних питань. У звіті оцінюється, як країни ОЕСР використовують нові технології, а також нові джерела даних для виявлення людей, які потребують допомоги, та покращення надання соціальних виплат і послуг. Цей звіт та інші проекти в рамках програми «Майбутнє соціального захисту» стануть внеском у підготовку до зустрічі міністрів соціальної політики країн ОЕСР у 2025 році.

Серед ключових висновків цей звіт ілюструє, як країни ОЕСР працюють над покращенням надання послуг, пов'язуючи між собою різні державні установи системою передачі даних та використовуючи їх для спрощення процесів реєстрації. Зокрема, автоматична реєстрація, можлива завдяки доповненню даних щодо окремих осіб і домогосподарств, має потенціал розширити охоплення соціальним захистом, а також зробити його більш гнучким у реагуванні на зміну потреб. У міру цифровізації соціального захисту уряди повинні забезпечити, щоб ця трансформація була інклюзивною, наприклад, шляхом додержання принципів особистого надання послуг, обережності, справедливості, орієнтованості на людину та прозорості під час використання автоматизованих технологій прийняття рішень і штучного інтелекту.

Основними рекомендаціями, сформованими в цьому звіті ОЕСР для модернізації системи соціального захисту, є такі:

- посилити національні стратегії з виявлення людей, які потребують допомоги, та їх залучення до участі в соціальних програмах;
- вивчити можливість автоматичної виплати соціальної допомоги;
- використати результати поведінкових досліджень при проведенні цифрової трансформації;
- забезпечити інклюзивну цифрову трансформацію у сфері надання соціальних послуг.

¹ Modernising Access to Social Protection Strategies, Technologies and Data Advances in OECD Countries. OECD. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/modernising-access-to-social-protection_af31746d-en

II. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (ЄС)

Глобальні тенденції до 2040 року: вибір майбутнього Європи²

Видавець: Європейська система аналізу стратегій та політики (ESPAS).

Сфери: політика, економіка, екологія, демографія, технології.

Ключові слова: майбутнє ЄС, глобальні тенденції, стратегічні питання ЄС, зміна клімату, економіка, демографія.

«Глобальні тренди до 2040 року: вибір майбутнього Європи» – це четвертий звіт форсайт-дослідження ESPAS, присвяченого дискурсу про майбутнє Європи, її здатності адаптуватися і змінюватися задля відповіді на нові виклики. У Звіті визначено ключові глобальні тенденції, проаналізовано їх значення для Європи, оцінено можливості ЄС впливати на глобальне мислення суб'єктів міжнародних відносин, а також охарактеризовано деякі можливі основні стратегічні рішення інституцій ЄС, потреба у прийнятті яких може виникнути, і які матимуть значний вплив на майбутнє ЄС до 2040 року.

Звіт включає огляд ключових глобальних тенденцій, які будуть впливати на ЄС у середньостроковій і довгостроковій перспективах. Також приділено увагу міжгалузевим стратегічним викликам, що виникають у результаті глобальних тенденцій. Аналіз глобальних тенденцій зосереджений на десяти сферах і висвітлює їх найактуальніші аспекти, а саме:

- центральна роль геополітики (тенденція від співпраці та інтеграції до конкуренції й опору);
- економічні виклики (геополітична фрагментація та перехід до кліматичної нейтральності);
- демографія (населення Європи скорочуватиметься порівняно з іншими континентами);
- екологічна та кліматична кризи (світ, імовірно, перевищить цільовий показник підвищення температури на 1,5–2°C, установлений Паризькою угодою);
- енергетичний перехід (енергетичний перехід, імовірно, принесе більше користі одним країнам, ніж іншим, і може відкрити нові арени геополітичної конкуренції та соціальної напруженості всередині країн);
- питання рівності (в Європі нерівність усередині окремих держав-членів, схоже, зростає. Соціальна напруженість у суспільстві посилюється та продовжуватиме впливати на життя людей у майбутньому. Це підживлює політичну поляризацію й може послабити демократію);
- технологічне прискорення та конвергенція (темпи розгортання і впровадження нових технологій прискорюються, а технологічна конвергенція зростає);

² Global Trends to 2040: Choosing Europe's Future. European Strategy and Policy Analysis System. URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/global-trends-2040-choosing-europes-future>

- управління охороною здоров'я (пандемія COVID-19 підкреслила реальність глобальної взаємозалежності, збільшивши при цьому розрив між багатими та бідними);

- зміни в середовищі та способі життя (технології змінюють те, як ми працюємо й навчаємося, створюючи як можливості, так і ризики);

- загрози демократії (тенденція до відступу від демократії продовжується, а технології відіграють все більшу роль у функціонуванні демократії).

Ці тенденції та їх взаємозв'язок вимагають невідкладних дій у короткостроковій перспективі, щоб забезпечити готовність ЄС як до подолання викликів, так і до використання можливостей, які чекають на нього в майбутньому. Нове керівництво ЄС постане перед стратегічним вибором у таких питаннях:

- як ЄС може зарекомендувати себе як глобальна сила, здатна ефективно орієнтуватися в невизначеному геополітичному ландшафті, діючи разом із партнерами, де це можливо, і самотійно, де це необхідно;

- як ЄС може забезпечити, щоб зелений перехід був одночасно ефективним і соціально й економічно справедливим? Які компроміси будуть необхідні;

- якою мірою політики ЄС готові прийняти економічні ризики в обмін на посилення геополітичного й технологічного статусу ЄС;

- чи відповідає нинішня економічна модель ЄС поставленим цілям, чи вона потребує суттєвого оновлення для забезпечення довгострокової стійкості та добробуту;

- як нормативно-правова база ЄС може стимулювати інновації та забезпечувати економічні вигоди, одночасно захищаючи його від потенційної шкоди;

- як ЄС може запобігти соціальній фрагментації та консолідувати підтримку майбутніх перетворень? Якою мірою інструменти соціального захисту можуть допомогти пом'якшити антидемократичні тенденції.

Турецькі карти у світі: підвищення ставок³

Видавець: Інститут Європейського Союзу з досліджень безпеки.

Сфери: геополітика, зовнішня політика, безпека.

Ключові слова: турецький вплив, Західні Балкани, Південний Кавказ, міжнародні відносини, партнерство, м'яка сила Туреччини.

Предметом цього аналітичного звіту в рамках серії матеріалів, присвячених міжнародній безпеці, є зовнішня політика Туреччини. Особливий акцент у дослідженні зроблено на турецький вплив у чотирьох регіонах: Африка; Близький Схід; Південний Кавказ; Західні Балкани. Розширення впливу Туреччини відбувається як шляхом застосування «м'якої сили» (турецькі серіали, освітні ініціативи тощо), так і через технологічні та військові засоби впливу. Таке поєднання культурної експансії і технологічного прогресу

³ TÜRKIYE'S CARDS IN THE WORLD: Raising the stakes. European Union Institute for Security Studies. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_182_0.pdf

забезпечує Туреччині репутацію держави із чіткими амбіціями щодо: дипломатичного впливу; економічної експансії; потужного військового потенціалу. Багатогранний та адаптивний підхід Туреччини є ключем до її успіху. Застосовуючи різноманітні дипломатичні інструменти й цілеспрямовану комунікацію, Анкара перетворилася на важливого гравця у згаданих чотирьох регіонах. Ця стратегія зміцнює її імідж як сильного й надійного партнера для еліт та для населення в цілому.

У звіті окремо досліджено ситуацію в кожному з чотирьох регіонів, а також потенційні наслідки таких тенденцій для Європейського Союзу. Так, наприклад, зовнішня політика Туреччини на Західних Балканах визначається стратегічним прагматизмом, заснованим на державних інтересах, а членство Туреччини в НАТО гарантує стабільність у регіоні та можливість співпраці з ЄС. На Південному Кавказі Туреччина намагається забезпечити мир у регіоні, враховуючи інтереси РФ та Азербайджану. На Близькому Сході застосування «м'якої сили» в регіоні призводить до послаблення позиції Заходу та посилення впливу Туреччини. В Африці Туреччина має економічні інтереси, хоча стрімкого зростання впливу тут нині не помічено через складну економічну ситуацію в самій Туреччині.

У контексті стратегічних цілей ЄС у звіті розкриваються можливі точки дотику для співпраці між ЄС і Туреччиною.

Нова динаміка, що визначає світову політику⁴

Видавець: Інститут Європейського Союзу з досліджень безпеки.

Тематика: зовнішня політика ЄС, глобальне управління, безпека та оборона.

Ключові слова: світовий порядок, конкуренція, глобальна політика, територіальне протистояння, підриг глобального правопорядку.

Аналітичний звіт підготовлено в рамках серії матеріалів, присвячених міжнародній безпеці, на замовлення Інституту ЄС із дослідження безпеки. У звіті актуалізовані світові тенденції посилення протистояння як між державами, так і між блоками держав (Захід та БРІКС+), проведено чітке розмежування понять протистояння та конкуренції у глобальній політиці. Дослідження демонструє посилення тенденції протистояння Західній політиці у світі. Особливий акцент зроблено на посиленні таких тенденцій у Китаї, РФ, Ірані та країнах «Глобального Півдня». Також відбулися зміни у стратегічних напрямках розвитку БРІКС+ (з конкуренції на протистояння Заходу). У дослідженні виділяються причини посилення перелічених тенденцій.

Загалом дослідники виділяють три типи протистояння в сучасному світі. Перший тип – це територіальне протистояння. Фактично мова йде про війну за території. Ключовим прикладом такого протистояння, на їх думку, є повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Збройна агресія Росії й оборона

⁴ The new dynamic driving global politics. European Union Institute for Security Studies (EUISS). URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_183.pdf

України установили новий тип війни, що отримав назву «гібридна війна». До проявів територіальних протистоянь дослідники відносять і напружену ситуацію в Індійському океані, і велику кількість кібератак. Другий тип – це протистояння у вирішенні глобальних проблем. Наприклад, спроба послаблення вимог щодо кліматичних угод, а також розширення амбіцій групи БРІКС+ щодо питань розвитку та фінансів, що може похитнути усталену архітектуру глобального управління. Третій тип – це підрив глобального правопорядку. Підрив глобального правопорядку розглядається як найамбітніша і потенційно трансформаційна форма протистояння, коли кидається виклик самій основі міжнародного права. Так, кілька країн атакують універсальні цінності, оскаржуючи визначення прав людини і просуваючи певну форму релятивізму, намагаючись підірвати норми, що захищаються демократією. Для цього типу протистояння характерний повний підрив існуючих правил, політик, демонстрація невідповідності усталених наднаціональних інституцій сучасним реаліям шляхом підриву основоположних принципів функціонування цих інституцій.

У контексті нової динаміки у світовій політиці дослідники звертають увагу європейських політиків на потребу розробки відповідних стратегій.

Загальноєвропейський добробут: обґрунтування, фінансування та управління⁵

Видавець: Підрозділ з питань економічного управління та контролю Директорату економічної і наукової політики Генерального директорату з питань внутрішньої політики Союзу Секретаріату Європейського Парламенту (EGOV).

Сфери: фінансова політика ЄС, внутрішня та зовнішня політики ЄС.

Ключові слова: безпекові ризики, фінансування, зелений курс, інфраструктура, безпека та оборона, дослідження та розвиток.

Аналітичний звіт було підготовлено на замовлення Комітету з економічних та монетарних питань Європейського Парламенту. У документі представлено аналіз шляхів покращення рівня добробуту в Європі. Також проаналізовано ряд геополітичних проблем і їх наслідки для ЄС. Зокрема, зосереджено увагу на зростанні викликів для економіки ЄС внаслідок пандемії COVID-19 та значному посиленні викликів через збройну агресію проти України. Війна проти України спровокувала низку додаткових негативних явищ, як от геополітичні конфлікти, «енергетичний шок» та зростання ризику фрагментації глобальної економіки. Незважаючи на це, у дослідженні підсумовано, що ризики від вищезгаданих потрясінь доволі важко спрогнозувати. Тому попередній курс на «зелений» перехід залишається пріоритетним для ЄС.

⁵ Pan-European Public Goods: Rationale, Financing and Governance. Economic Governance and EMU Scrutiny Unit. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/755726/IPOL_STU\(2024\)755726_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/755726/IPOL_STU(2024)755726_EN.pdf)

У звіті виділено три ключових галузі, які прямо впливають на рівень добробуту та зміцнення геополітичного становища ЄС. Зокрема, за даними дослідження, війна в Україні є пріоритетною темою для ЄС. У зв'язку з цим збільшився запит громадян ЄС стосовно питань безпеки та оборони. Від початку повномасштабного вторгнення в Україну до середини 2023 року держави-члени ЄС зобов'язалися збільшити видатки на оборону на 61 % до 2028 року. Однак оборона й безпека – не єдина умова посилення геополітичних позицій ЄС. Дослідження також зосереджено на врегулюванні інфраструктурних питань та питань, пов'язаних із розвитком науки.

На шляху до сталих продовольчих систем: аналіз політичних заходів ЄС, що встановлюють вимоги до екологічної сталості⁶

Видавець: Європейська Комісія.

Тематика: сільське господарство, екологічна політика.

Ключові слова: стійкість, продовольча безпека, зелений перехід.

Звіт Об'єднаного дослідного центру Європейської Комісії спрямований на вироблення політики у сфері продовольства, яка б, з одного боку, координувала політику ЄС та політики держав-членів у цій сфері, а з іншого – забезпечила сталий розвиток продовольчої сфери. У цьому контексті широко характеризується вплив екологічних чинників на продовольчу політику ЄС та держав-членів.

Головними проблемами в означеній сфері визначаються фрагментарність політики ЄС та держав-членів, а також відсутність чіткого моніторингу вже реалізованих програм профільних інституцій, що опікуються цією сферою.

Звіт зосереджено на таких питаннях:

- яким є вплив на довкілля та пов'язані з ним види діяльності продовольчих систем ЄС;
- як може розвиватися вплив продовольчої системи ЄС на довкілля без подальших політичних дій;
- яким є вплив конкретних політичних заходів на продовольчу систему та довкілля.

Очікується, що через «каскадні ефекти» вплив на довкілля буде ще більше посилюватися внаслідок зростаючих наслідків зміни клімату, втрати біорізноманіття або водного стресу. Таким чином, поточне правове регулювання може виявитися непридатним для протидії глобальним екологічним кризам. Якщо не вжити подальших заходів, продовольча система ЄС залишатиметься дуже ресурсоємною, із відповідними наслідками для довкілля. Водночас аналіз нинішньої політики ЄС у цій сфері свідчить про її складність і фрагментарність, що може стати бар'єром для більш системних і трансформаційних підходів до управління продовольчими системами.

⁶ European Commission, Joint Research Centre, Sanye Mengual, E., Fiorese, G., Fronza, V., Guerrieri, V., Valenzano, A., Garcia Herrero, L., Casonato, C., Listorti, G. and Sala, S., Towards sustainable food systems: an analysis of EU policy measures setting environmental sustainability requirements, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2024. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/77108, JRC134433>.

III. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ООН)

Звіт про фінансування сталого розвитку за 2024 рік: фінансування розвитку на роздоріжжі⁷

Видавець: ООН.

Теми: сталий розвиток, зміни клімату, належне урядування.

Ключові слова: досягнення цілей сталого розвитку, фінансування розвитку, боротьба зі зміною клімату.

Звіт ООН ілюструє, що проблеми із фінансуванням лежать в основі кризи сталого розвитку і ставлять під загрозу досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) та кліматичні дії. Вікно для порятунку ЦСР та запобігання кліматичній катастрофі все ще відкрите, але швидко закривається.

Дефіцит фінансування сталого розвитку є значним і зростає – за оцінками міжнародних організацій та інших експертів, щорічно країнам, що розвиваються, потрібно близько 4 трильйонів доларів США додаткових інвестицій. Це зростання більш ніж на 50 %, ніж до пандемії COVID-19. Тим часом, фінансовий розрив не подолано (країни, що розвиваються, у середньому платять приблизно вдвічі більше відсотків за своїм загальним суверенним боргом, ніж розвинені країни). Багато країн не має доступу до належного фінансування або перебуває у борговій кризі.

Четверта Міжнародна конференція з фінансування розвитку в 2025 році стане єдиною за 80 років можливістю підтримати послідовну трансформацію фінансування. Необхідно зробити чотири кроки:

- глобально та терміново ліквідувати прогалини у фінансуванні ЦСР / кліматичних інвестицій (як державних, так і приватних);
- усунути прогалини в політиці та архітектурі, а також реформувати міжнародні інституції;
- ліквідувати дефіцит довіри до ЦСР як на міжнародному, так і на національному рівнях;
- сформулювати та профінансувати нові шляхи розвитку.

⁷ Financing for Sustainable Development Report 2024: Financing for Development at a Crossroads. e Inter-agency Task Force on Financing for Development UN. URL: <https://desapublications.un.org/file/20487/download>

IV. НЕЗАЛЕЖНІ ІНСТИТУЦІЇ

Вплив потенційного вступу України на ЄС⁸

Видавець: Брейгель⁹ (Брюсель).

Сфери: євроінтеграція, зовнішня політика, економічна політика.

Ключові слова: євроінтеграція, розширення ЄС, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, членство України в ЄС.

Комплексний аналітичний звіт щодо наслідків приєднання України до ЄС профінансований Федеральною канцелярією Австрії. Звіт включає ретроспективний аналіз шляху України, поточний стан (розглядаються сценарії розвитку подій в Україні в умовах російської агресії), а також робиться прогноз щодо того, як буде виглядати ЄС, коли до нього приєднається Україна (враховуючи можливі вигоди та виклики).

Так, проаналізовано: Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; попередні розширення ЄС; методологічні зміни Єврокомісії щодо прийому нових кандидатів; шляхи європейської інтеграції України та держав Західних Балкан тощо. Досвід попередніх розширень ЄС, особливо тих, що стосуються держав Центральної та Східної Європи (2004, 2007 та 2013 роки), продемонстрував, що за умов належного управління процеси вступу створюють потужний стимул для вдосконалення управління та інституцій, а також для прискорення економічної та соціальної конвергенції. Однак кінцеві результати залежать від того, чи є процес вступу до ЄС каталізатором процесу внутрішніх реформ, які дозволять новому члену ефективно імплементувати *acquis communautaire* ЄС. Цей каталітичний ефект залежить від готовності нинішніх держав-членів виконати свої обіцянки щодо розширення та активно сприяти процесу вступу. Ця динаміка буде важливою для України та інших кандидатів у нинішньому раунді розширення. Найкритичнішими сферами для подальших реформ та переговорів про вступ України до ЄС визначаються: політичне врядування, конституційний баланс влади, судова система, верховенство права, децентралізація та боротьба з корупцією.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

⁸ The impact on the European Union of Ukraine's potential future accession. URL: <https://www.bruegel.org/system/files/2024-04/Report%2002.pdf>

⁹ Базується на дослідженні, профінансованому Федеральним канцлерством Австрії.